

- Muzyka, O. O. (2002), "Interaction of motivation and characteristics in the development of creative environment". *Gifted Personality: Search, Development, Help: Scientific Notes of the Institute of Psychology named after. G.S. Kostyuk APS of Ukraine*, p. 146–149.
- Nazarenko, V. V. (2008), *The development of the motivational sphere of children 5-7 years old* [Razvitiye motivatsionnoy sfery detey 5-7 let], Author's abstract in candidacy for a degree of Ph. D. in Psychology: 19.00.13 - Developmental psychology, acmeology, Moscow.
- Nemov, R. S. (2003), *Psychology. General principles of psychology* [Psikhologiya. Obshchiye osnovy psikhologii], M.: Humanity. ed. Center VLADOS.
- Poddyakov, N. N. (2005), "Features of mental development of children" [Osobennosti psikhicheskogo razvitiya detey]. *Voprosy psikhologii – Psychology issues*, Vol. 5, p.113–119.
- Roments, V. A. (1976), *Psychology of creativity* [Psikhologiya tvorchosti], Kiev.
- Tikhomirov, O. K. (2002), *Psychology of thinking* [Psikhologiya myshleniya], Moscow.
- Titov, I. G. (2008), "Criteria and functions of the creative description of the young school" [Kryteriyy ta funktsii tvorchoyi uyavy molodshoho shkolyara]. *Obdarovana dytyna. – Gifted child*, Vol. 10, p. 56–61.
- Vekker, L. M. (2000), *Psyche and reality. A unified theory of mental processes* [Psikhika i real'nost'. yedinaya teoriya psikhicheskikh protsessov], Moscow.
- Vygotsky, L. S. (1997), *Imagination and creativity in childhood* [Voobrazheniye i tvorchestvo v detskom vozraste]. SPb.: UNION.

УДК 159.922: 316.627

Н. В. Корчакова

Рівненський державний гуманітарний університет
k.natalyviktor@gmail.com

СТАВЛЕННЯ МОЛОДІ ДО РІЗНИХ ВИДІВ ПРОСОЦІАЛЬНОЇ ПОВЕДІНКИ ЯК ЕЛЕМЕНТ ПРОСОЦІАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ

Анотація. Стаття висвітлює проблему функціонування просоціальності та просоціальної ідентичності в юнацькому віці. Акцентується увага на необхідності вивчення диспозиційної детермінації просоціальної поведінки. Вивчено вплив факторів віку та статі на ставлення юнаків до 6 типів просоціальної поведінки: «допомога за проханням», «допомога у кризових ситуаціях», «допомога у публічних ситуаціях», «анонімна допомога», «допомога у емоційно напружених ситуаціях», «альтруїстична просоціальна поведінка». Встановлено послаблення дії вікового фактору на ставлення до різних видів просоціальної поведінки впродовж юнацького віку.

Ключові слова: просоціальність, просоціальна поведінка, види просоціальної поведінки, альтруїзм.

Аннотация. Целью статьи является изучение особенностей функционирования просоциальности в юношеском возрасте. Подчеркивается ведущая роль диспозиционной детерминации просоциального поведения. Применение опросника «Изучение просоциальных тенденций» на выборке 440 респондентов позволило изучить просоциальные установки молодежи относительно 6 видов просоциального поведения как элемента их просоциальной идентичности. Изучено влияние факторов возраста и гендера на особенности функционирования просоциальных установок.

Ключевые слова: просоциальность, просоциальное поведение, виды просоциального поведения, альтруизм.

Постановка проблеми дослідження. Багатовікова історія людства відбулася, та й продовжує свій подальший рух уперед, завдяки унікальним схильностям людей до добра, співпраці та взаємодії. Попри всі негаразди й складності сучасних реалій, саме ці унікальні тенденції особистості забезпечують людям впевненість у майбутньому, віру у подальший прогрес, вселяють оптимізм та надію. Сучасна психологічна наука покликана висвітлювати особливості й механізми розвитку психологічних феноменів, які виступають основою суспільного життя та особистісного благополуччя людини як соціального суб'єкта. Відхід від зосередженості лише на деструктивних соціально-психологічних явищах (агресії, конфліктності, булінгу) на користь вивчення питань життєтворчості, психології щастя, кохання, довіри – необхідна умова подальшого розвитку науки. Це її вагома відповідь на запити сучасного суспільства. Однією з актуальних ліній психологічних досліджень є розробка проблеми просоціальної поведінки особистості та її просоціальності. Просоціальна поведінка – широкий спектр поведінкових проявів особистості, результатом яких є благо Іншого. Варто зазначити, що її мотиваційні основи далеко виходять за межі суто альтруїстичних прагнень чи дії моральних переконань особистості, та, попри це, їх результат переважно має унікальну соціальну значущість. Це допомога іншій людині у вирішенні її потреб, надання підтримки й сприяння, готовність діяти на її користь, виявляти турботу та емпатійно реагувати на життєві негаразди Іншого чи його успіхи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Як наукова проблема просоціальна поведінка особистості виокремилася у зарубіжній психологічній науці близько півстоліття тому і з того часу отримала різнобічний аналіз у зарубіжних психологічних джерелах. Як засвідчує метааналітичний огляд робіт, виконаних у останні роки у 24 країнах світу (Німеччині, Великобританії, Фінляндії, Ізраїлю, Туреччині, США, Канаді та ін.), міжнародна спільнота глибоко зацікавлена у розкритті законів просоціального становлення особистості, вивченні онтогенетичних аспектів розвитку просоціальності та просоціальної поведінки, знаходженні можливостей стимулювання гуманістично-орієнтованих тенденцій особистості. Ця зацікавленість виявляється у об'єднанні творчих зусиль науковців різних країн, створенні інтернаціональних наукових колективів (Afolabi, 2014; Alessandri, Kanacri & Eisenberg, 2014; Carlo, Hausmann, Christiansen & Randall, 2003; Korchakova, 2017). Все ж варто зазначити, що у країнах близького зарубіжжя, а також в українській психологічній науці вивчення просоціальних тенденцій особистості започатковане лише у останні роки. Увага переважно зосереджується на вивченні педагогічних умов формування соціально-ціннісної стратегії чи її окремих різновидів: емпатії, альтруїзму, волонтерства та донорства як тривалих форм просоціального сприяння (Kyrychenko, 2016; Gryshchenko, 2009; Kukhtova, 2011; Petrenko, 2012; Vasjuk, 2012).

Згідно з нашим розумінням, висвітлення питань просоціального розвитку особистості повинно передбачати врахування дії як ситуаційних, так і диспозиційних чинників. Тому при вивченні просоціальної поведінки доречним є не лише аналіз дії таких змінних, як присутність-відсутність спостерігачів, їх бажання-небажання втручатися у ситуації із потенційним просоціальним контекстом (ці питання інтенсивно обговорюються у наукових джерелах), а й аналіз інтрапсихічної детермінації, стимулюючої дії особистісних чинників, чільне місце серед яких займає конструкт «просоціальність». На нашу думку, саме просоціальність особистості як інтегративне, ієрархізоване, усвідомлене психологічне утворення визначає основні патерни соціально-ціннісної поведінки, виступає диспозиційною основою гуманістично спрямованих дій людини на благо інших. Як цілісне особистісне утворення просоціальність розпочинає своє функціонування з юнацького віку. Процес об'єднання і розвитку когнітивно-рефлексивного, мотиваційно-цільового та емоційного компонентів у цей період доповнюється особливим психологічним новоутворенням – «просоціальною ідентичністю», що забезпечує особистості суб'єктне самовизначення у ситуаціях просоціального типу. Саме просоціальність обумовлює як характер соціальної активності, так і вибірковість у ставленні до різних видів просоціального сприяння.

Мета цього наукового повідомлення зорієнтована на висвітлення результатів емпіричного аналізу індивідуальної вибірковості юнаків у ставленні до основних різновидів просоціальної поведінки.

Виклад основного матеріалу дослідження. Одним із важливих показників розвитку особистісних позицій у сфері просоціальної поведінки у період юності є послаблення дії вікового чинника на вибір молоддю певного способу реагування у ситуаціях із потенційним просоціальним контекстом, що свідчить про утвердження позиційних основ поведінки та формування просоціальної ідентичності особистості як важливого новоутворення вікового періоду.

Матеріал і методи. У дослідженні брали участь респонденти 5 вікових підгруп юнацького віку (від 17,4 до 21,8 років) – студенти закладу вищої освіти. Загальний обсяг вибірки 440 осіб. У роботі застосовувався багатофакторний опитувальник «Вимірювання просоціальних тенденцій» (Prosocial Tendencies Measure) американських психологів Г. Карло (Gustavo Carlo) та Б. Рендалл (Brandy A. Randall) в адаптації білоруського психолога Н. В. Кухтової (Kukhtova, 2011). Коротко зупинимось на методологічних ідеях, покладених у основу розробки цієї методики. Як відомо, просоціальна поведінка охоплює багато форм та видів сприяння. Складність феномену, відповідно, зумовила виокремлення різних підходів до групування й класифікації просоціальних самовиявів. Більшість із них побудовані на основі монокритеріального підходу та зорієнтовані на встановлення інтегративного показника просоціальності чи особливостей поведінки у певних просоціальних ситуаціях. Спроба врахувати декілька змінних при аналізі видів просоціальної поведінки вирізняє підхід Г. Карло

на фоні попередніх досліджень. У роботах цього автора запропоновано полікомпонентний класифікаційний підхід для виокремлення і диференціації видів просоціальної поведінки, що передбачає урахування декількох змінних. До них можна віднести наступні: особливості мотиваційних підстав, що зумовили гуманістично-зорієнтовану поведінку; дію ситуаційних чинників; специфіку транслювання запиту про допомогу. На основі цих критеріїв автор виокремлює шість типів просоціальної поведінки, три з яких можна віднести до ситуаційної (соціально-контекстної) групи, три інші – до диспозиційної. До основних різновидів просоціальних дій автор відносить:

- альтруїстичні дії,
- публічні та анонімні просоціальні самовияви,
- допомогу в напружених ситуаціях (кризова), допомогу у відповідь на запит чи емоційний дискомфорт партнера (Carlo, 2014; Carlo, Hausmann, Christiansen & Randall, 2003; Carlo & Randall, 2002).

Якщо підставою віднесення просоціальних дій до першої групи є мотиваційні характеристики добровільності та безкорисливості, то категорія публічних чи анонімних дій указує на вплив ситуаційних змінних – присутність спостерігачів та обізнаність інших про надану допомогу. Особливістю трьох інших різновидів просоціальної поведінки є їх чутливість до особливостей проблемної ситуації та наявності прямого звернення про допомогу від її реципієнта. Вперше методика «Prosocial Tendencies Measure» була опублікована у 2002 році та валідизована на юнацькій вибірці ($M = 22,8$ р.) (Carlo & Randall, 2002). Загальний обсяг опитувальника складає 23 твердження. Пізніше на його основі була розроблена методика «Prosocial Tendencies Measure-R» для роботи з підлітками. У нашому дослідженні використовувалася модифікація методики з обсягом у 25 тестових завдань. Для встановлення індивідуальної вибірконості у ставленні респондентів до кожного діагностичного твердження використовувалася 5-бальна шкала.

Результати та їх обговорення. В емпіричному дослідженні аналіз варіативності гуманістично спрямованої поведінки молоді здійснювався щодо 6 різновидів просоціальної активності. Кожний вид просоціальної поведінки відрізняється як установочним конструктом, так і вибором стильових характеристик, які добираються відповідно до індивідуальних уподобань та особистісних якостей суб'єкта та реципієнта допомоги. За результатами обстеження найвищу міру визнання отримав такий вид просоціального сприяння, як «допомога за проханням». Середній бал по віковому періоду склав 3,9 бала (з 5 можливих). Він засвідчує готовність молодих людей відгукуватися на просоціальні запити. За своїм психологічним змістом цей вид поведінки є простішим, ніж надання допомоги за власною ініціативою, але, як і всі інші прояви сприяння, засвідчує гуманістичну спрямованість особистості. Ранжування загальних сирих балів показало, що стратегія «допомога за проханням» займає перші місця впродовж усього вікового періоду. Лише в четвертій підгрупі ($M = 20,4$) її показники співпадають із даними за шкалою «допомога у кризових ситуаціях». Таким чином, «допомога за проханням» є найбільш чітко

інтеріоризованою у конативних структурах Я-образу. Ініціатором такого сприяння є сам реципієнт допомоги, що певною мірою послаблює контекст добровільності та опосередковано вказує на присутність у молоді особистісно-афективних форм егоцентризму, на які неодноразово вказувалося у наукових дослідженнях (Vasjuk, 2012). Загалом, готовність юнаків адекватно відповідати на запит про допомогу є достатньо високою. Процентна доля визнання особистісної готовності діяти на користь іншої людини при наявності прямого звернення склала 78,6 відсотка від загальної кількості можливих балів. Ці показники вказують на певне посилення тенденцій активного просоціального сприяння у юнацькому віці на фоні попереднього вікового періоду. Аналіз рівневих характеристик засвідчує, що впродовж юнацького віку низькі показники визнання цієї просоціальної стратегії зустрічаються лише в окремих респондентів або є взагалі відсутніми. В усіх вікових підгрупах переважає високий рівень прийняття цього виду просоціальної поведінки. Простеження вікової динаміки підтверджує розширення обсягу підгруп цього рівня впродовж вікового періоду від 51,1 до 62,5 відсотка. Лінію змін у обсягах кожного з рівнів прийняття стратегії «допомога за проханням» ілюструє рисунок 1.

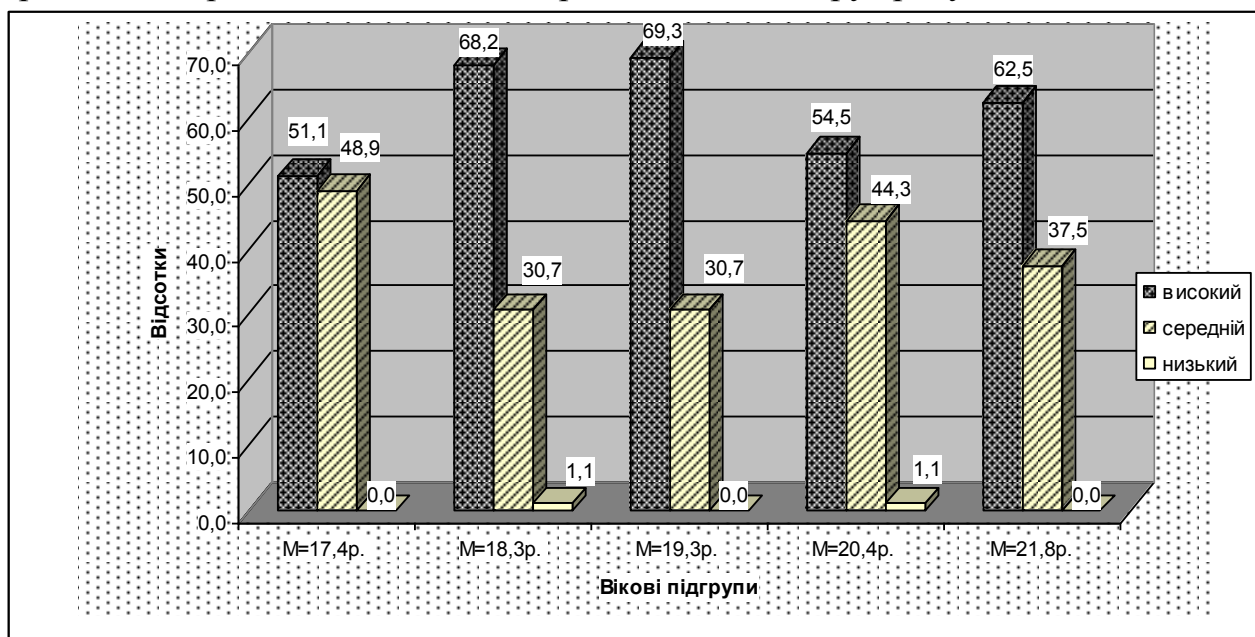


Рис. 1. Динаміка рівнів прийняття стратегії «допомога за проханням» впродовж юнацького періоду

Результати аналізу питання траєкторії визнання стратегії «допомоги за проханням» засвідчують вплив змінних віку на процес прийняття просоціальних рішень та їх реалізацію ($F = 3,16$; $p \leq 0,05$). Зазначимо, що гендерний фактор, як засвідчують результати двофакторного дисперсійного аналізу, суттєвої ролі в цьому процесі не відіграє ($F = 2,33$; $p > 0,05$) (див. табл. 1).

На другій позиції визнання знаходиться такий різновид просоціальної поведінки, як «допомога у кризових ситуаціях». Вказівка на складність, гостроту життєвої ситуації іншої людини, її тяжкі фізичні стани

сприймаються молоддю як важливі підстави для активізації власної просоціальної активності.

Таблиця 1

Показники залежності визнання стратегії «допомога за проханням» від впливу факторів віку та статі в період юнацького віку

Джерело варіації	SS	df	MS	F	P-значення	F (крит.)
фактор статі	5,91	1	5,91	2,327977	0,127802	3,863175
фактор віку	32,1	4	8,03	3,160804	0,014058	2,392684
взаємодія факторів статі та віку	22,1	4	5,52	2,173584	0,071113	2,392684
внутрішня дисперсія	1092	430	2,54			
всього	1152	439				

Більшість задекларованих позицій за цією шкалою (77,1 відсотка) позначають готовність молодшої людини втрутитися в перебіг ситуації, надавати допомогу та підтримку іншій людині. У всіх вікових підгрупах, що приймали участь у дослідженні, більше половини респондентів (у межах 55,7 – 63,6 відсотка) проілюстрували найвищі рівні визнання особистісної готовності до надання допомоги у кризових ситуаціях (див. рис. 2).

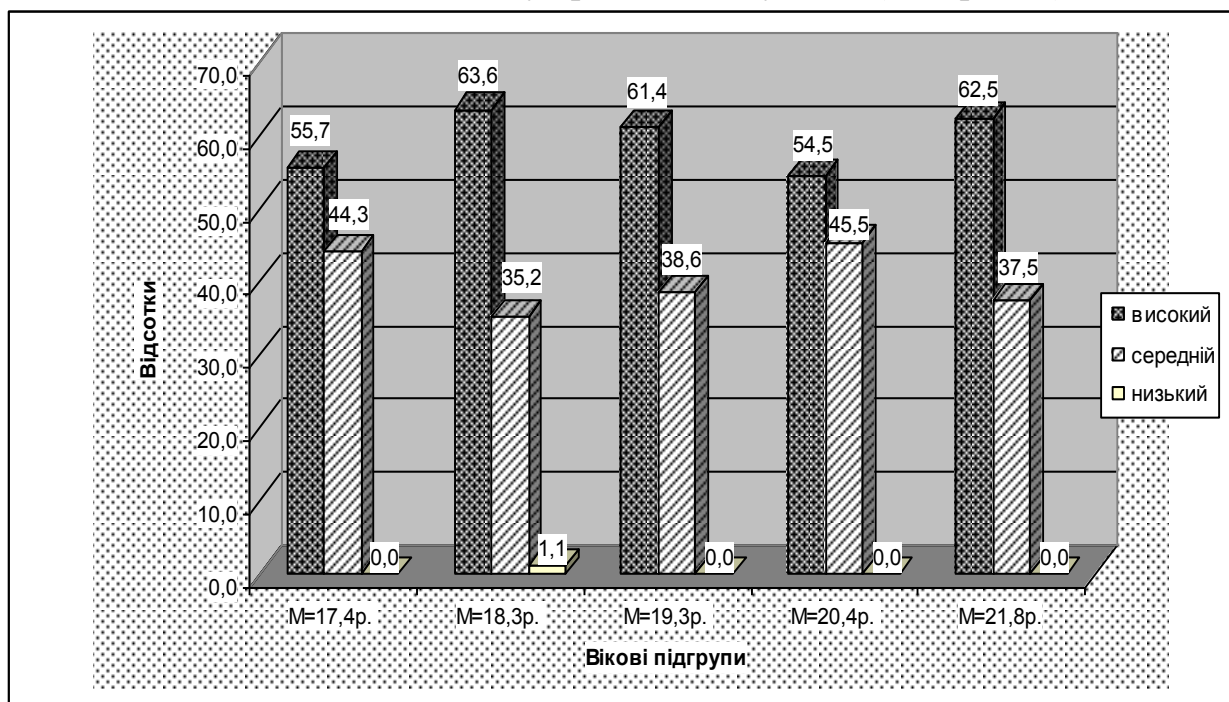


Рис 2. Динаміка рівнів прийняття стратегії «допомога у кризових ситуаціях» впродовж юнацького періоду

Результати двофакторного дисперсійного аналізу засвідчують, що у цьому періоді вік не виконує детермінуючу функцію щодо цього виду просоціальної активності ($F = 1,38$; $p > 0,05$). Така ж залежність простежується і відносно дії гендерного чинника ($F = 2,71$; $p > 0,05$). Це дозволяє стверджувати, що стійкі особистісні позиції у ситуаціях цього типу формуються до початку юнацького віку. Молода людина здатна не лише виокремлювати їх проблемність, а й активно долучатися до її вирішення.

Третю позицію за частотою визнання готовності та безпосереднього здійснення просоціальних дій отримала шкала альтруїзму, яка передбачає визнання присутності у поведінці безкорисливих дій, надання сприяння без очікування винагороди. Середній бал по віковому періоду склав 3,8 бала (з 5 можливих). З усієї сукупності запропонованих ідей визнання альтруїстичних тенденцій відмічено у 75,4 відсотка відповідей. До високого рівня самоатрибуції альтруїстичної готовності віднесено більшість учасників опитування (від 64,8 до 77,3 відсотка) (див. рис. 3). Низький рівень визнання не зафіксовано в жодній із вікових підгруп. Зазначимо, що вплив фактору віку на ці аспекти соціальної поведінки та її самооцінку в юнацькому періоді ми не простежили ($F = 1,29$; $p > 0,05$).

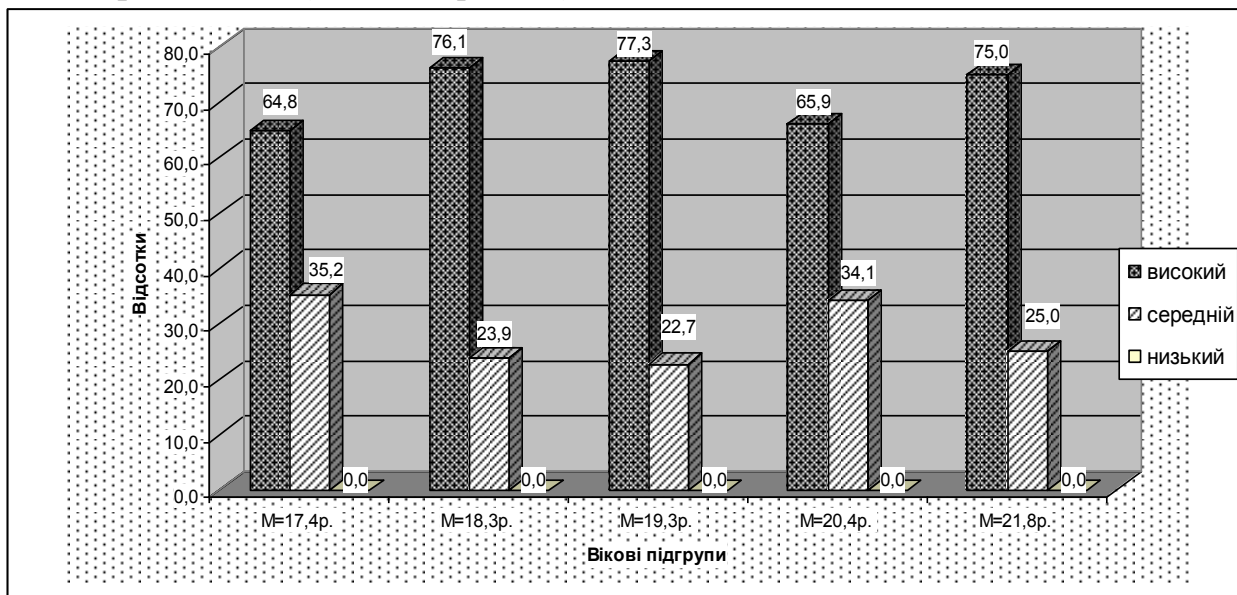


Рис. 3. Динаміка рівнів прийняття стратегії «альтруїзм» впродовж юнацького періоду

У психологічній літературі досить часто дискутується питання про відмінність у показниках жіночого та чоловічого альтруїзму (Andreoni & Vesterlund, 2001; Garaigordobil & Galdeano, 2006; Molchanov, 2014). Спираючись на самозвіти респондентів, можемо говорити про більшу схильність до альтруїзму дівчат. Саме за цією шкалою отримано найвищі показники зв'язку між гендерним фактором та просоціальною поведінкою у період юнацького віку ($F = 19,8$; $p \leq 0,01$) (див. табл. 2).

Таблиця 2

Показники залежності визнання стратегії «альтруїзм» від впливу факторів віку та статі в період юнацького віку

Джерело варіації	SS	df	MS	F	P-значення	F (крит)
фактор статі	247,5	1	247,5	19,8194	1,1E-05	3,86317
фактор віку	64,4773	4	16,1193	1,29081	0,2728	2,39268
взаємодія факторів статі та віку	92,6136	4	23,1534	1,85409	0,11757	2,39268
внутрішня дисперсія	5369,73	430	12,4877			
всього	5774,32	439				

Варто відмітити, що цей зв'язок простежувався і в попередній віковий період, але з меншими показниками ($F = 11,3$; $p \leq 0,01$). Переваги жіночої статі виявлялися також у тому, що серед осіб, віднесених до високого рівня прийняття альтруїстичних схильностей як елементів Я-образу, більшість є представницями жіночої статі.

Важливе значення для готовності особистості до просоціальної поведінки має її емоційна чутливість до емпатогенних ситуацій. Як показали результати опитування, готовність допомагати в емоційно насичених ситуаціях отримала достатньо високе визнання й посіла четверте місце, маючи при цьому мінімальну різницю показників із попередньою шкалою. Середній бал по віковому періоду склав 3,7 бала (з 5 можливих). Загальний рівень прийняття ідей цієї групи складає 74,4 відсотка від загальної кількості висловлених суджень. Ці достатньо високі показники засвідчують сформованість у юнацтва оперативних емоційних реакцій емоційного відгуку на стани та проблеми партнерів. Простеження вікових аспектів вказує на відсутність зв'язку емоційних просоціальних форм реагування та вікового фактору ($F = 1,36$; $p > 0,05$). У той час як аналіз гендерної складової вказує на більш чітке прийняття емоційних форм у жіночій вибірці ($F = 10,9$; $p \leq 0,05$), прагнення дівчат досягати емоційної конгруентності з партнерами.

Результати аналізу ставлення молоді до анонімних та публічних форм сприяння засвідчують, що в порівнянні з іншими різновидами просоціальної поведінки вони є найменш визнаними у молодіжній спільноті. Середній бал за першою шкалою становить 3,3 бала, за другою 2,3 бала (із 5 можливих). Із загальної кількості висловлених позицій визнання схильностей до публічних форм допомоги зафіксовано у 45 відсотках суджень. Ознаки високої схильності до публічних форм просоціальної поведінки були зафіксовані лише в окремих респондентів (від 6,8 до 10,2 відсотка) (див. рис. 4). Все ж це не дає підстав визнавати нечутливість молоді до фактору спостерігачів. За рівнем визнання дії цієї змінної більшість учасників віднесені нами до середнього рівня готовності до публічної просоціальної допомоги.

Співставлення показників у жіночій і чоловічій вибірці засвідчує наявність гендерної детермінації. У чоловічій вибірці схильність до публічних форм просоціальної поведінки виражена більш яскраво, ніж у жіночій вибірці. ($F = 16,2$; $p \leq 0,05$). Результати аналізу вікової динаміки дозволяють зробити висновок про відсутність визначального впливу фактору віку на індивідуальну схильність юнацтва до цього типу поведінки ($F = 4,52$; $p > 0,05$).

Анонімна форма сприяння, у порівнянні з публічною, отримала дещо вищий рівень визнання. Більше половини висловлених суджень (66,7 відсотка) фіксують різні рівні прийняття стратегії та її присутності в поведінкових програмах. Результати двофакторного дисперсійного аналізу вказують на наявність гендерного зумовлення процесу. Дівчата впродовж вікового періоду декларують вищу міру згоди з ідеями доцільності вибору анонімних форм допомоги ($F = 4,85$; $p \leq 0,05$). Вплив вікового фактору на ставлення до анонімної форми допомоги у юнацькому віці не простежується.

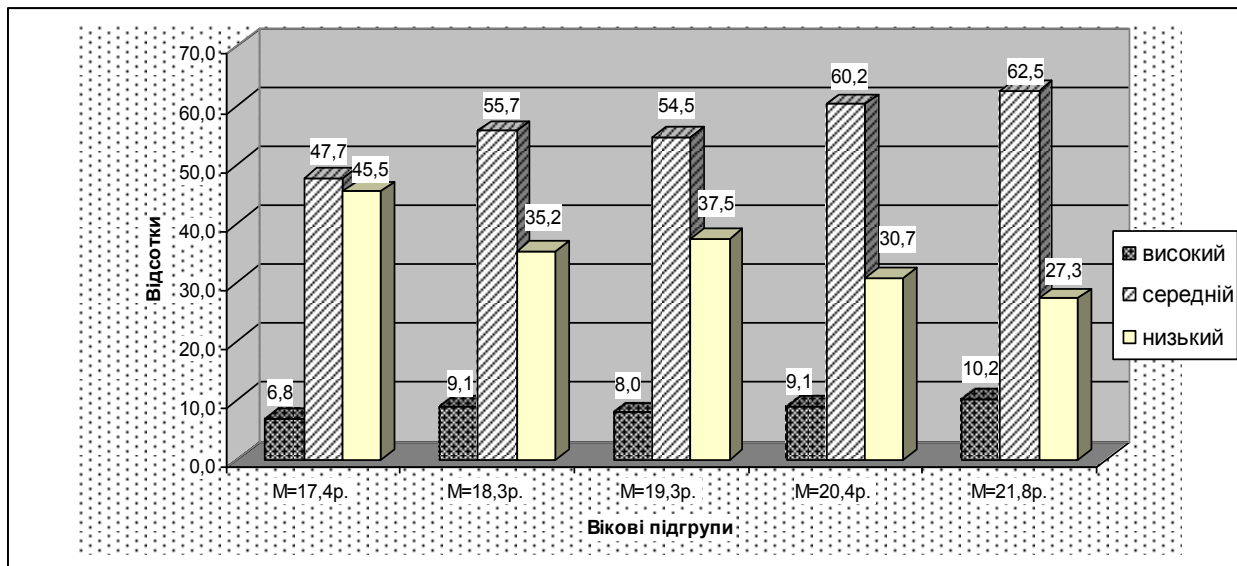


Рис. 4. Динаміка рівнів визнання схильності до публічної просоціальної поведінки впродовж юнацького період

Зіставлення результатів за основними шкалами просоціальної поведінки засвідчує наявність кореляційних зв'язків між ними. Зокрема, індивідуальна схильність особистості до публічної поведінки знаходиться у зворотному кореляційному зв'язку з анонімним видом просоціальної поведінки ($r_p = -0,3$; $p \leq 0,01$) (див. табл. 3).

Таблиця 3

Кореляційні зв'язки між основними шкалами просоціальної поведінки

Види поведінки	Показники коефіцієнтів кореляційних зв'язків між основними типами просоціальної поведінки					
	публічна	анонімна	кризова	емоційна	на прохання	альтруїзм
публічна	1					
анонімна	-0,30***	1				
кризова	-0,001	0,19**	1			
емоційна	0,05	0,18**	0,63***	1		
на прохання	-0,04	0,20***	0,50***	0,52***	1	
альтруїзм	-0,42***	0,22***	0,29***	0,30***	0,31***	1

* при $p \leq 0,05$; ** при $p \leq 0,01$; *** при $p \leq 0,001$

Чим більш значущою для суб'єкта є присутність у таких ситуаціях спостерігачів, тим нижчі показники схильності молоді людини до «анонімної» просоціальної поведінки. «Допомога у кризових ситуаціях», навпаки, має значний кореляційний зв'язок зі здатністю активно реагувати в емоційно насичених ситуаціях, відгукуватися на проблеми партнерів ($r_p = 0,63$; $p \leq 0,001$). Близьким за значенням є зв'язок «допомоги за проханням» з «емоційною» ($r_p = 0,52$; $p \leq 0,001$) та «кризовою» просоціальністю ($r_p = 0,5$; $p \leq 0,001$). Найбільше ліній взаємозв'язку простежується між альтруїстичним видом поведінки й такими різновидами просоціальних виявів, як «допомога на прохання» ($r_p = 0,31$; $p \leq 0,001$) та емоційний тип допомоги ($r_p = 0,3$; $p \leq 0,001$). Зі схильністю до «публічної» поведінки даний різновид поведінки має обернений кореляційний зв'язок помірного рівня ($r_p = -0,4$; $p \leq 0,001$).

Висновки і перспективи подальших досліджень. Результати аналізу вікової динаміки ставлення юнаків до різних видів просоціальної поведінки засвідчують, що процес самовизначень у цей віковий період стабілізується. Індивідуальна вибірковість зумовлюється переважно не дією вікового чинника, а особливостями диспозиційних установок особистості та сформованістю просоціальної ідентичності. Вплив віку зберігається лише відносно такого різновиду просоціальних самовиявів, як «допомоги за проханням». Можливою причиною є підвищення впевненості молодшої людини у власній компетентності та соціальній корисності. Стабілізація показників упродовж вікового періоду свідчить про їх позиційну зумовленість. Декларування схильності до просоціальних самовиявів зумовлюється, перш за все, ціннісно-смысловими позиціями, а не моральними чи соціальними приписами.

Високі показники визнання стратегії альтруїзму підтверджують готовність до безкорисливої поведінки. Менш яскраві зміни впродовж періоду відбулися за шкалами «анонімна поведінка», «допомога у кризовій ситуації». Простеження індивідуальних переваг щодо певного типу просоціальних дій показує узгодженість поведінкових програм у структурі самосприйняття та оцінки. Найчіткіше це простежується між такими просоціальними схильностями, як «альтруїзм» і «допомога за проханням», «альтруїзм» і «допомога в емоційно насиченій ситуації». При визнанні першої стратегії респонденти вказують і на відсутність пошуку вигоди з просоціальної активності, свою безкорисливість. При високих показниках альтруїзму в індивідуальних програмах простежується ігнорування публічних форм сприяння. Такий же взаємозв'язок виявляється і між анонімною та публічною поведінкою.

Результати вивчення гендерного аспекту засвідчують, що стать продовжує впливати на процес просоціальної ідентифікації. Дівчата декларують вищу чутливість до таких видів просоціальної поведінки, як «альтруїзм», «анонімна» та «емоційна» просоціальна допомога. Менш яскраві відмінності простежуються між статями у реагуванні на кризові ситуації. Щодо «публічної» просоціальної допомоги, то перевагу простежено у представників чоловічої статі. Важливим аспектом подальших досліджень є вивчення впливу диспозиційних чинників на вибірковість у ставленні до різних видів просоціальної активності.

Бібліографічні посилання

- Afolabi, O. A. (2014), "Psychosocial Predictors of Prosocial Behaviour among A Sample of Nigerian Undergraduates", *European Scientific Journal*, Vol. 10., Is. 2, p. 241 – 266.
- Alessandri, G., Kanacri, B. P. L. and Eisenberg, N. (2014), "Prosociality During the Transition From Late Adolescence to Young Adulthood: The Role of Effortful Control and Ego-Resiliency", *Personality and Social Psychology Bulletin*, Vol. 40 (11), p. 1451 – 1465.
- Andreoni, J. and Vesterlund, L. (2001), "Which is the fair sex? Gender differences in altruism", *The Quarterly Journal of Economics*, Vol. 116 (1), p. 293–312.
- Carlo, G. (2014), "The development and correlates of prosocial moral behaviors", in M. Killen & J. G. Smetana (Eds.), *Handbook of moral development*, New York, NY, US: Psychology Press, p. 208-234.

- Carlo, G., Hausmann, A., Christiansen, S. and Randall, B. A. (2003), "Sociocognitive and behavioral correlates of a measure of prosocial tendencies for adolescence", *The Journal of Early Adolescence*, Vol. 23, Issue 1, p. 107–134.
- Carlo, G., and Randall, B. A. (2002), "The Development of a Measure of Prosocial Behaviors for Late Adolescents", *Journal of Youth and Adolescence*, Vol. 31 (1), p. 31–44.
- "Formation of student's prosocial behavior under conditions of preventive education environment at school: monograph" (2016), ["Formuvannia prosotsialnoi povedinky uchniv v umovakh preventyvnoho vykhovnoho seredovyscha zahalnoosvitnoho navchalnoho zakladu: monohrafiia"] za red. V.I. Kyrychenko. – Edited by V.I. Kyrychenko, Ternopil.
- Garaigordobil, M. and Galdeano, P. G. (2006), "Empatía en niños de 10 a 12 años", *Psicothema*, Vol. 18, Is. 2, p. 180 – 186.
- Gryshchenko, N. A. (2009), "Formation of prosocial personal senses of student's youth in nonlearning activity" [Formuvannia prosotsialnykh osobystisnykh smysliv studentskoi molodi u pozanavchalnii diialnosti]: *avtoref. dys. ... kand. ped. nauk: spets. 13.00.05., Luhansk.* – Thesis for the Candidate degree in the field of Pedagogy, speciality 13.00.05, Luhansk.
- Korchakova, N. V. (2017), "Prosociality of personality: establishment and development: Monograph [Prosotsial'nist' osobystosti stanovlennya ta rozvytok: Monohrafiya]. – Rivne, UA.
- Kukhtova, N. V. (2011), "Adaptation of the technique "The Prosocial Tendencies Measure" (by G. Carlo & B. Randall)" ["Adaptatsyya metodyky "Izmerenye prosotsyal'nykh tendentsyy (G. Karlo, B. A. Rendall)"]. *Vestnik Grodnenskogo gosudarstvennogo universiteta Yanki Kupalyi. Seriya: «Filosofiya. Pedagogika. Psihologiya» – Grodno state university bulletin. Series: Philosophy. Pedagogy. Psychology*, Vol. 2 (113), p. 102 – 107.
- Kyrychenko, V. I. (2014), Modern approaches to formation of student's prosocial behavior [Suchasni pidkhody do formuvannia prosotsialnoi povedinky uchniv] *Suchasnyi vykhovnyi protses: sutnist ta innovatsiyni potentsial.* – *Modern educational process: essence and innovations*, p. 84–86.
- Molchanov, S. V. (2014), "Conditions and factors of dealing with moral dilemmas in adolescence" ["Uslovyia y faktory reshenyia moral'nykh dyllem v podrostkovom vozraste"] *Natsional'nyy psykholohycheskyi zhurnal.* – *National Psychological Journal*, Vol. 4 (16), p. 42–51.
- Petrenko, M. V. (2012), "Psychological features of motivation of prosocial behavior at the student age (in a case of attitudes towards the blood donation)" ["Psykhologichni osoblyvosti motyvatsii prosotsialnoi povedinky v studentskomu vitsi (na prykladi stavlennia do donorstva krovi)"]: *avtoref. dys. ... kand. psykol. Nauk* – Thesis for the Candidate degree in the field of Psychology, specialty 19.00.07, Kharkiv: KhNPU
- Vasjuk, K. M. (2012), "Age features of the egocentric orientation of the person" ["Vikovi osoblyvosti ehotsentrychnoyi spryamovanosti osobystosti"] *Visnyk Kharkivskoho nats. ped. un-tu im. H. S. Skovorody. Seriya: Psykhologhiia.* – *Kharkiv national university bulletin. Series: Psychology*, Vol. 44 (2), p. 46 – 54.

N. Korchakova

Youth attitudes towards different types of prosocial behavior as an element of their prosocial identity

Background. In the field of Ukrainian psychology human's prosociality has not received enough attention among researchers. Certain aspects of this phenomenon are considered in the field of related psychological and pedagogical issues: personality moral development; age-related genesis of altruism or empathy, etc. Conducting the international research, presenting the numerous meta-analytic reviews enable to obtain the extensive information regarding the features of prosocial behavior in the different periods of life. However, there are no systematic studies dealing with the genesis of prosociality as a personal trait through the ontogeny and its exceptional role in determining the individual strategies of prosocial behavior.

Objectives. The present study investigates the youth individual tendencies and attitudes towards the six different types of prosocial behavior.

Method. 440 participants (17,4 - 21,8 years old) were questioned with The Prosocial Tendencies Measure (PTM-R, developed by G. Carlo & B. Randall, 2003, adapted by N. Kukhtova) to assess self-report of six types of prosocial behaviors (public, anonymous, dire, emotional, compliant, and altruism) among youth.

Results. The obtained results showed that mostly young people tended to give prosocial response in situations with direct help request from recipients (complain) or their clear need in help (dire). Gender was found as important factors which influenced the individual prosocial tendencies. Our results are consistent with the conclusions of previous research and confirm that boys more tended to public prosocial behavior (due to their larger concern for gaining social approval) than do girls, whereas the female respondents attributed altruistic and emotional types of prosocial behavior. It was established that since this period, the age stopped playing a significant role in determining the individual prosocial tendencies.

Conclusions. Prosociality, as an integrative, hierarchical, conscious intrapsychic construct, determines the main patterns of social-valued behavior at the each stage of ontogeny. Late-adolescence is the first period in which prosocial behavior is strongly associated with person's own dispositions and attitudes. However, against the background of internalized social norm of giving help to needed people, the real prosocial behaviors of youth are often influenced by the self-oriented egocentric motivation, which causes to performing the passive, bystanding forms of prosociality.

Keywords: prosociality, prosocial behavior, helping behavior, prosocial attitudes, late-adolescence.